

Warszawa 21.09.2023 r.

Dr hab. Barbara Namysłowska-Gabrysiak
Katedra Prawa Karnego Porównawczego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warszawski

Recenzja
rozprawy doktorskiej Pani magister Aleksandry Stachelskiej
pt. „Kradzież tożsamości z udziałem nieletnich – wybrane aspekty prawne i
kryminologiczne”

1. Uwagi wprowadzające

W związku z powołaniem mnie przez Radę Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu w Białymstoku na recenzentkę, przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej Pani magister Aleksandry Stachelskiej pt. „Kradzież tożsamości z udziałem nieletnich – wybrane aspekty prawne i kryminologiczne”, napisanej pod kierunkiem naukowym Pani prof. dr hab. Ewy Guzik-Makaruk.

Przedmiotem recenzji jest ocena, czy rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 85 ze zm.). W szczególności czy stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz czy Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej i umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Recenzja obejmuje ocenę następujących kwestii:

1. Wybór tematu rozprawy.
2. Poprawność struktury rozprawy i jej zakresu.
3. Treść, cele badawcze i warstwa merytoryczna rozprawy.
4. Strona formalna rozprawy, edycyjna i baza źródłowa.

Całość kończy konkluzja.

1. Wybór tematu rozprawy

Wybór tematu recenzowanej rozprawy oceniam bardzo pozytywnie. Autorka przeprowadza karnoprawną i kryminologiczną analizę zagadnienia kradzieży tożsamości z

udziałem nieletnich, ze szczególnym uwzględnieniem tej przestępczości w ramach cyberprzestrzeni. Zakres pracy ograniczony został do sześciu zasadniczych zagadnień związanych z tematem opracowania, tj. przedstawienia genezy zjawiska kradzieży tożsamości, jego pojęcia, analizy regulacji prawnych w Polsce w odniesieniu do przestępstwa kradzieży tożsamości, a także przedstawienia problematyki reakcji prawnokarnej na przestępczość nieletnich w Internecie. Praca składa się z części teoretycznej oraz części badawczej. Tytuł pracy został sformułowany prawidłowo, a jej treść jest zgodna z tytułem.

Należy podkreślić, że problematyka dotycząca tego obszaru, szczególnie w odniesieniu do kradzieży cybertożsamości przez nieletnich sprawców, nie była w ostatnich latach przedmiotem pogłębionej analizy, dlatego Autorka musiała zmierzyć się z trudnym zadaniem. Zważywszy na brak aktualnego, całościowego opracowania, poruszającego jednocześnie kwestie związane ze wszystkimi zagadnieniami opracowanymi w pracy, dodatkowo w kontekście zachowań, które związane są z wirtualną rzeczywistością, mającą ogromne znaczenie w kontekście rozwoju technologicznego społeczeństw, a jednocześnie niezmiernie trudną do wnikliwego badania, wybór tematu należy uznać za wyjątkowo cenny i pożądany.

Podsumowując wskazać należy, że wybór tematyki badań znajduje uzasadnienie w warstwie naukowej, jak i praktycznej. Praca jest oryginalnym ujęciem ambitnie postawionego problemu naukowego, z którym – w moim przekonaniu – Doktorantka poradziła sobie w sposób wyróżniający.

2. Poprawność struktury rozprawy i jej zakresu

Rozprawa składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, podsumowania, bibliografii i aneksu. Bibliografia została podzielona na: literaturę, orzecznictwo, akty prawa krajowego, akty prawa międzynarodowego oraz innych krajów, raporty, strony internetowe oraz inne źródła. Struktura formalna pracy jest prawidłowa i podporządkowana wymogom, jakie wynikają z trafnie określonego celu badawczego. Autorka zachowuje właściwe proporcje między poszczególnymi rozdziałami. Za trafną należy również uznać kolejność zaprezentowanych w pracy zagadnień.

3. Treść, cele badawcze i warstwa merytoryczna rozprawy

Przedmiotem dysertacji jest analiza przestępstwa kradzieży tożsamości z udziałem nieletnich w ujęciu karnoprawnym i kryminologicznym. Treść recenzowanej rozprawy wskazuje, że Doktorantka umiejętnie i ze swobodą potrafi formułować problemy badawcze, których analizę, z uwzględnieniem różnych aspektów, przeprowadza w całej dysertacji.

Autorka postawiła sobie za główny cel pracy – w zakresie prawnokarnym – dokonanie analizy prowadzącej do znalezienia odpowiedzi na pytanie w jakim zakresie obecnie obowiązująca treść normatywna odnosząca się do kradzieży tożsamości popełnianej przez nieletnich odpowiada treści kryminologicznej tego zjawiska. Natomiast w zakresie ujęcia kryminologicznego, głównym celem badawczym Doktorantki było opracowanie współczesnego obrazu przestępczości kradzieży tożsamości z udziałem nieletnich.

Osiągnięciu powyższych dwóch celów sprzyjają trafnie sformułowane przez Doktorantkę szczegółowe problemy badawcze oraz opracowane hipotezy badawcze.

W zakresie problemu prawnokarnego, Doktorantka postawiła następujące pytania badawcze:

1. Jak obecnie obowiązujące przepisy prawnokarne w Polsce obejmują kradzież tożsamości *sensu largo*?
2. W jakim zakresie regulacja art. 190a § 2 k.k. obejmuje kradzież tożsamości *sensu stricto*?
3. Jakie trudności interpretacyjne towarzyszą wykładni przepisów prawnokarnych obejmujących swoim zakresem kradzież tożsamości *sensu stricto* i *largo*?
4. Jakie zmiany *de lege ferenda* powinny zostać wprowadzone w odpowiedzi na powstałe trudności interpretacyjne?
5. Jak ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich regulują reakcję na zjawisko kradzieży tożsamości wśród nieletnich?
6. Jakie potencjalne międzynarodowe problemy prawnokarne mogą pojawić się na gruncie przestępstwa kradzieży tożsamości wśród nieletnich?

W zakresie natomiast ujęcia kryminologicznego następujące pytania zostały przez Doktorantkę poddane analizie:

1. Jak kształtuje się skala i dynamika kradzieży tożsamości *sensu stricto* wśród nieletnich sprawców?
2. Jak prezentuje się rozkład geograficzny kradzieży tożsamości *sensu stricto* wśród nieletnich sprawców?
3. Jak prezentuje się skala oraz dynamika nieletnich jako ofiar kradzieży tożsamości *sensu largo*?
4. Jakie cechy charakteryzują nieletnich sprawców przestępstwa kradzieży tożsamości *sensu stricto* oraz ich ofiary?
5. Na czym polega *modus operandi* kradzieży tożsamości *sensu stricto*?

6. W jakim zakresie kradzież tożsamości sensu stricto popełniana przez nieletnich związana jest ze zjawiskiem cyberprzestępczości?
7. Jakie środki wychowawcze oraz poprawcze były orzekane wobec nieletnich sprawców przedmiotowego czynu zabronionego?
8. W jakim zakresie konieczne wydają się zmiany w praktyce orzeczniczej sądów nieletnich w sprawach o kradzież tożsamości sensu stricto?

Użyte w dysertacji metody badawcze nie budzą zastrzeżeń. Podstawowymi metodami są metoda formalno-dogmatyczna, co wynika z konieczności realizacji głównego – prawnokarnego – celu pracy, polegającego na analizie rozwiązań normatywnych oraz metoda empiryczna, co wynika z konieczności realizacji kryminologicznych celów badawczych w postaci przeprowadzonych badań empirycznych.

Na wysoce pozytywną ocenę zasługuje strona merytoryczna rozprawy, która jest rzetelną, naukową analizą wybranego przez Doktorantkę tematu.

W toku monografii, Autorka metodycznie przedstawia genezę zjawiska kradzieży tożsamości i jego definicję (Rozdział II), prawnokarne aspekty kradzieży tożsamości (Rozdział III), reakcję prawnokarną wobec przestępczości nieletnich, w tym szczególnie w zakresie odpowiedzialności nieletnich za cyberprzestępstwa (Rozdział IV), wybrane kryminologiczne aspekty kradzieży tożsamości z udziałem nieletnich (Rozdział V) oraz analizę przestępstwa kradzieży tożsamości przez nieletnich w świetle badań aktowych (rozdział VI).

W rozdziale I Doktorantka przedstawiła metodologię rozprawy doktorskiej.

Rozważania teoretyczne zostały zawarte w trzech pierwszych rozdziałach. W rozdziale II Autorka zaczyna od przedstawienia genezy zjawiska kradzieży tożsamości, przybliża pojęcie cyberprzestępczości, również w regulacjach prawa międzynarodowego. Interesująca w rozdziale II – z perspektywy tematu pracy – jest analiza genezy zjawiska kradzieży tożsamości w Polsce i w wybranych krajach.

Rozdział III jest szczegółową analizą treści normatywnej odnoszącej się do przestępstwa kradzieży tożsamości w Polsce. Analiza zawarta w tym rozdziale została przedstawiona z zaprezentowaniem – w wyczerpujący sposób – poglądów doktryny i orzecznictwa, co wpływa na kompletność przedstawianych zagadnień w tej części pracy. Z prawnego punktu widzenia rozdział III jest najbardziej nośny i interesujący ponieważ zostały w nim ukazane implikacje karnoprawne.

W rozdziale IV, Doktorantka zaprezentowała analizę regulacji prawnych dotyczących postępowania z nieletnimi. Na wyróżnienie w ramach tego rozdziału zasługuje wyczerpująco opracowana krytyczna analiza wybranych zagadnień z ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o

wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, która uchylili dotychczas obowiązującą ustawę z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich. Interesujące w ramach rozdziału IV jest również opracowanie regulacji zawartych w przepisach prawa międzynarodowego mających znaczenie w kontekście zasad odpowiedzialności karnej odnoszącej się do nieletnich.

W dalszej części (rozdział V i rozdział VI), praca składa się z dwóch rozdziałów z przedstawieniem opracowanych przez Doktorantkę badań. W rozdziale V, Autorka przedstawiła wybrane aspekty przestępczości zjawiska kradzieży tożsamości z udziałem nieletnich na podstawie analizy statystyk policyjnych oraz sądowych. Ciekawe rozważania dotyczą wniosków Doktorantki opracowanych na podstawie analizy porównawczej danych dotyczących nieletnich sprawców z danymi dotyczącymi dorosłych sprawców. Wyodrębnienie danych dotyczących samej kradzieży tożsamości w cyberprzestrzeni, której doświadczali nieletni oraz danych dotyczącej nieletnich sprawców kradzieży cybertożsamości stanowi kolejny walor rozprawy. W rozdziale VI natomiast, Autorka przedstawiła wyniki ogólnopolskich badań prawomocnych orzeczeń sądowych w zakresie czynu karalnego z art. 190a § 2 k.k. popełnionego przez nieletnich sprawców.

Przechodząc do szczegółowej oceny opracowania zaprezentowanego w rozdziałach V i VI, przede wszystkim należy zwrócić uwagę na ich praktyczny charakter. Autorka, w badawczej części pracy, przedstawiła pogłębioną analizę opracowanych badań statystyk policyjnych i sądowych oraz badań akt sądowych. Z opracowanych przez Doktorantkę rozważań wynika, że wciąż brak jest efektywnych rozwiązań prawnych w odniesieniu do przestępczości kradzieży tożsamości, a szczególnie cybertożsamości oraz brak jest skutecznej reakcji prawnokarnej. Jak słusznie wskazuje Doktorantka, sytuacja ta wynika np. z rozproszenia kryminalizacji przepisów obejmujących omawianą przestępczość, z ograniczonego zakresu kryminalizacji przepisu art. 190a § 2 k.k., a także z trudności interpretacyjnych pojawiających się w odniesieniu do popełniania omawianych przestępstw w cyberprzestrzeni.

W wielu miejscach dysertacji, Autorka ustosunkowuje się krytycznie do regulacji prawnych i przedstawianych poglądów doktryny i judykatury, zgłaszając własne sugestie interpretacyjne, co należy ocenić pozytywnie, uznając tym samym, że spełnione jest kryterium wykazania się przez Doktorantkę umiejętnością prowadzenia samodzielnego wywodu naukowego. Na pozytywną ocenę zasługują także przedstawione przez Doktorantkę w podsumowaniu rozprawy doktorskiej postulaty *de lege ferenda*, proponujące zmianę treści przepisu art. 190a § 2 k.k., mającą na celu zapewnienie efektywniejszej ochrony ofiar i skuteczniejsze ściganie sprawców. Sposób prowadzenia wywodu naukowego jest interesujący i inspirujący czytelnika do własnych rozważań i przemyśleń. Mając na uwadze treść rozprawy

należy stwierdzić, że problemy diagnozowane są przez Doktorantkę prawidłowo, a wnioski płynące z przeprowadzonych analiz są trafne i zdecydowanie zasługują na uwagę.

W całej pracy Autorka przedstawia przekonujący wywód wskazujący na fakt, że polski system prawny i faktyczny nie implementuje w pełni skutecznych rozwiązań prawnych w zakresie kradzieży tożsamości. Zakres tych rozważań budzi może niedosyt odnoszący się do braku opracowania krótkiej analizy prawno-porównawczej, przynajmniej w ramach jednego wybranego kraju, gdzie regulacje te wydają się być efektywniejsze niż w Polsce. Na usprawiedliwienie Doktorantki można jednak wskazać fakt, że rzeczywiście w tak szeroko zakreślonej tematyce pracy, dotyczącej wielu tak interesujących problemów prawnych, psychologicznych oraz kryminologicznych czytelnik oczekuje pogłębionej analizy każdego z nich, co nie zawsze jest możliwe do spełnienia.

Pomimo drobnych uwag, wskazać należy, że Doktorantka trafnie identyfikuje zasadnicze problemy, jakie pojawiają się na płaszczyźnie dogmatycznej oraz w obszarze potencjalnych trudności praktycznych związanych z tematyką pracy. Dostrzega również, tam gdzie jest to adekwatne, problemy dotyczące np. istniejących luk prawnych, trudności z ich odzwierciedleniem w uchwalonej treści normatywnej w taki sposób, aby skutecznie chroniły obywateli przed naruszeniami, a także trudności w efektywnym stosowaniu normy prawnej w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Doktorantka – co ważne – przedstawia w wielu miejscach pracy wnioski i postulaty *de lege ferenda*, mające na celu zwiększenie skuteczności zwalczania i zapobiegania omawianej przestępczości.

Podsumowując, warto podkreślić, że recenzowana rozprawa jest opracowaniem, które zawiera kompleksową analizę wielu karnoprawnych i kryminologicznych aspektów dotyczących przestępczości kradzieży tożsamości przez nieletnich na podstawie rozwiązań normatywnych przyjętych w Polsce oraz w świetle badań empirycznych. Tematyka poruszona w każdym z rozdziałów ma walor poznawczy i informacyjny, stanowiąc próbę usystematyzowania problemu. Autorka zwraca ponadto uwagę na wieloaspektowość omawianej problematyki, w tym także jej zasadniczym związkiem z rozwojem nowoczesnych technologii. Nie ulega wątpliwości, że Doktorantka włożyła duży wysiłek w przygotowanie pracy, co wiązało się w szczególności z rozbudowaną analizą dogmatyczną regulacji prawnych w odniesieniu do przestępstwa kradzieży tożsamości oraz w odniesieniu do zagadnień prawnych odnoszących się do problematyki odpowiedzialności karnej nieletnich. Analiza prowadzona w pracy przez Doktorantkę uwzględnia także przedstawienie relewantnych regulacji międzynarodowych. Empiryczna część jest dużą wartością pracy, również ze względu na umiejętność trafnego zidentyfikowania przez Doktorantkę mankamentów polskiego ustawodawstwa w kontekście jego stosowania w praktyce, a także wobec pojawiających się problemów z np. różnorodnym ustawodawstwem w wielu krajach w kontekście odpowiedzialności karnej nieletnich i problemu transgraniczności. Szczegółowa

analiza treści rozprawy doktorskiej zawartej we wszystkich rozdziałach wiedzie do wyrażenia konkluzji o wysokim walorze merytorycznym rozprawy, w ramach której Doktorantka przeprowadziła badania naukowe w istotnym społecznie obszarze, poprawnie weryfikując postawione hipotezy badawcze oraz prezentując wnioski z badań.

4. Strona formalna rozprawy, edycyjna i baza źródłowa.

Rozważania prowadzone przez Doktorantkę są klarowne, napisane łatwym dla odbiorcy stylem, a jednocześnie prezentują wysoki poziom Doktorantki w zakresie umiejętności prowadzenia wywodu naukowego. Sposób prezentacji poszczególnych zagadnień prowadzi do wniosku o opanowaniu techniki opracowania formalnej strony pracy naukowej na wysokim poziomie. Pracę cechuje logika wywodów i poprawna argumentacja.

Ogólna ocena warstwy językowej nie budzi zastrzeżeń, praca została wykonana starannie, choć można spotkać nieliczne błędy stylistyczne, drobne błędy diakrytyczne i edycyjne.

Dobór i wykorzystanie źródeł nie budzi zastrzeżeń, zarówno literatura, jak i orzecznictwo, w tym literatura obcojęzyczna, zostały wykorzystane prawidłowo. Tym samym, praca jest bardzo dobrze udokumentowana. Bez wątplenia zaprezentowana literatura i orzecznictwo w całej pracy wskazuje na głębokie rozeznanie Doktorantki w opisywanej tematyce.

W pracy Autorka starannie zastosowała odsyłacze i przypisy, które zawierają nie tylko pełną notę bibliograficzną, ale też zamieszczone są w nich dygresje i treści uboczne, niemieszczące się głównym nurcie rozważań, co jednoznacznie wskazuje na dobrą znajomość warsztatu naukowego oraz bogatą wiedzę merytoryczną.

Drobnym mankamentem edycyjnym rozprawy jest zdarzające się pozostawianie fragmentów tekstu, nieprzyporządkowanych do niższej strukturalnie jednostki pracy, nie ujętych w podpunkty, np. w rozdziale II przed punktem § 1, nieprawidłowe jest prowadzenie wywodu pomiędzy tytułem rozdziału a podjednostką. Jeżeli bowiem dana jednostka, np. cały jeden rozdział dzieli się na dwie lub więcej podjednostek (np. rozdział II dzieli się na 3 punkty nazwane paragrafami), to nie można prowadzić wywodu między tytułem rozdziału a paragrafem 1, bo nie bardzo wiadomo jaki jest jego zakres merytoryczny, tak np. na s. 22, 74, 99, 192. Należy przyjąć, że jest to drobny mankament warsztatowy.

5. Konkluzja.

Recenzowana dysertacja jest skonstruowana poprawnie, a wybór problematyki badawczej, w postaci analizy kradzieży tożsamości z udziałem nieletnich w świetle

wybranych aspektów prawnokarnych i kryminologicznych, należy ocenić bardzo wysoko. Praca doktorska stanowi kompleksowe ujęcie tej tematyki, a przeprowadzony wywód wskazuje na bardzo dobre rozeznanie Doktorantki w temacie.

Nie ulega żadnym wątpliwości, że Doktorantka przedstawiła rozbudowaną analizę dogmatyczną polskiego systemu prawnego w odniesieniu do wybranego zagadnienia, z zaprezentowaniem, w wyczerpujący sposób, omawianych regulacji prawnych. Na pochwałę i wyróżnienie zasługuje także przedstawiona w pracy część empiryczna, która prowadzi Doktorantkę do formułowania wniosków oraz postulatów *de lege ferenda*. Ogólna ocena rozprawy jest zatem jednoznacznie wysoce pozytywna.

Stosownie do ustalonych przez ustawodawcę standardów stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w zakresie prawa oraz poświadcza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Oznacza to, że rozprawa Pani magister Aleksandry Stachelskiej spełnia wymogi określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 85 ze zm.), mającym zastosowanie w niniejszym przewodzie doktorskim.

Składam także wniosek do Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu w Białymstoku o wyróżnienie rozprawy doktorskiej.

Z pełnym przekonaniem wnoszę o dopuszczenie Pani magister Aleksandry Stachelskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Dr hab. Barbara Namysłowska-Gabrysiak